

Tanečník, herec, choreograf, režisér, libretista, dramaturg a pedagog Pavel Šmok se narodil 22. října 1927 ve slovenské Levoči. Jeho otec, Ing. Jan Šmok, byl český stavební inženýr, který ve dvacátých letech pracoval na Slovensku na projekci a stavbě silnic. Nejprve působil v Lučenci, kde se narodil i Pavlův o 6 let starší bratr Ján (ten se později stal profesorem kamery a fotografie na FAMU). Z Lučence se rodina přestěhovala do Levoče a později do Kežmaroku, kde Pavel začal chodit do školy, samozřejmě slovenské. Když bylo Pavlovi 9 let, přesídlili Šmokovi do Bratislavy. Po vyhlášení Slovenského štátu se rodina přestěhovala do Prahy. Pavel Šmok studoval nejprve na reálném gymnáziu v Křemencově ulici, ze kterého přešel na Vyšší průmyslovou školu v Betlémské ulici. Po maturitě nastoupil na Strojní fakultu Českého vysokého učení technického, kde absolvoval čtyři semestry. Protože se jeho zájem soustřeďoval na umělecké aktivity, vysokoškolská studia nedokončil.

První kontakty s divadlem navázal Pavel Šmok jako herec ochotnického divadla. Divadelní odbor Sokola v Nových Hradech měl 14. 8. 1946 premiéru veselohry *Zorka* od Otty Minaříka, ve které Šmok vystoupil v roli primáře Macha. Při studiu na ČVUT se věnoval ochotničení a tancoval folklór ve Vycpálkově souboru. Herec Vesnického divadla Alexej Gsöllhofer mu poradil, aby se přihlásil ke zkouškám na konzervatoř. Pavel to udělal a byl přijat. Doma z jeho „zběhnutí k divadlu“ velkou radost neměli. Otec mu řekl: „*Zakazovat ti nic nebude, na to jsi už dost starý. Žít se budeš sám.*“ Na hereckém oddělení konzervatoře, kde jeho kantory byli např. Radovan Lukavský a Karel Höger, strávil Šmok jeden rok (1948-1949), poté přešel na taneční oddělení. Po dobu studia baletu se však herectví věnoval dál, spolupracoval s hereckým studiem E. F. Buriana. V jeho „Děčku“ vytvořil několik menších hereckých rolí (1950, 1951). Burianova osobnost měla na Šmoka velký vliv. Burianovo pojetí divadla a jeho režijní práce se později inspirativně projeví ve Šmokově choreografickém stylu. Role vytvořené v Burianových inscenacích přinesly Šmokovi hereckou příležitost ve filmu *Zítřka se bude tančit všude* (1951).

Baletní konzervatoř začal Šmok studovat v roce 1949. Již od 1. ročníku ho to táhlo k choreografii. Pedagogové, se kterými se během studia setkal, jeho směřování k choreografii podporovali. Z tanečních pedagogů ho nejvíce ovlivnily Zora Šemberová (lidový tanec),

Laurette Hrdinová (novodobý tanec) a Marie Anna Tymichová (klasický tanec). Taneční oddělení konzervatoře absolvoval Šmok jako šestadvacetiletý v roce 1953. K baletu se tedy dostal až v letech, kdy jiní jsou už na vrcholu. Handicap pozdního začátku vyrovnal pohybovým talentem, vzácnou muzikálností, pohybovou nápaditostí a houževnatou pílí. Výbornou fyzickou kondici mu dal sport. Věnoval se zejména krasobruslení, při jehož tréninku se poprvé setkal s klasickou taneční technikou. V roce 1946 se Šmok stal dokonce juniorským mistrem Československa v krasobruslení a vystupoval rovněž v ledních revue (v roce 1956 pak vytvořil hlavní roli v revue *Pyšná princezna*). Určitou praxi mu dalo i účinkování s Vycpálkovci. Měl rovněž výborný hudební sluch (u E. F. Buriana se učil i kompozici).

Během studia na konzervatoři se Pavel Šmok oženil s klavíristkou Alenou, jejich manželství vydrželo 6 let. V roce 1956 se jim narodil syn Jan, který je dnes lékařem na dětské kardiologii v Motole. Ze druhého manželství s úřednicí Marií, zvanou Hatima, která byla osminásobnou mistryní republiky ve skocích z třímetrového prkna, se v roce 1971 narodil syn Martin, který se věnuje dokumentaristice.

Po absolutoriu konzervatoře působil Šmok jako sólový tanečník v pražské Armádní opeře u choreografa Luboše Ogouna. V roce 1955 byl soubor Armádní opery zrušen. Po krátkém působení (8 dní) v souboru Národního divadla se Šmok stal členem baletu Divadla J. K. Tyla v Plzni. Plzeňský balet vedl v té době Jiří Němeček a soubor právě prožíval dobu svého největšího rozkvětu. Šmok zde vytvořil řadu zdařilých postav různého stylového zaměření. V Němečkově inscenaci Čulakiho baletu *Mládí* (1956) vytvořil postavu Peťky, která znamenala jeho interpretační vrchol. V Plzni Šmokova interpretační kariéra vyvrcholila a také skončila. Problémy s páteří uspíšily jeho rozhodnutí věnovat se choreografii. V Plzni se věnoval choreografii v rámci opery a operety (Verdiho *Maškarní ples*, Nedbalovo *Vinobraní*, Lehárův *Paganini*, Offenbachova *Krásná Helena*).

V roce 1958 Šmok vyhrál konkurz na místo šéfa baletu ve Státním divadle v Ústí nad Labem. Jeho choreografické zkušenosti v čistě baletním žánru byly v té době minimální. V Ústí, kde působil 3 sezóny, nastudoval 3 kratší balety (Schumanův *Karneval*, Dvořákovy *Valčíky* a *Svatební košili* Jana Nováka) a 4 celovečerní balety (*Sedm krasavic* Kara Karajeva, *Sluhu dvou pánů* Jarmila Burghausera, *Louskáčka* P. I. Čajkovského, *Novou Odysseu* Viktora Brunse) a choreograficky spolupracoval na 7 operách. Jeho nastudování baletu *Nová Odyssea* se stalo nejlepším baletním inscenací sezóny 1960/1961. V Ústí vytvořil také jednu z mála tanečních rolí po odchodu z Plzně – Bachrama v *Sedmi krasavicích*.

Další 3 sezóny pracoval Pavel Šmok jako druhý choreograf ve Státním divadle v Ostravě. Zde inscenoval 9 kratších baletů (*Viktorku* Zbyňka Vostřáka, *Lašské tance* Leoše Janáčka, *Američana v Paříži* George Gershwin, *Čarodějnou lásku* Manuela de Fally, *Pygmalion* Jana Duchaně, *Rossiniádu* na hudbu Gioacchina Rossiniho, *Závrat'* Čestmíra Gregora, *Milostnou píseň* Petra Ebena a *Svědomy* Williama Bukového), spolupracoval na choreografiích 7 oper a 4 operet a hostoval i v jiných divadlech (Gershwinova *Rhapsody in blue* v Brně) a televizi.

V roce 1964 se Šmok společně s Lubošem Ogounem stal spoluzakladatelem a choreografem samostatného zájezdového souboru Balet Praha (do roku 1965 název Studio balet Praha), s nímž projedil velkou část světa. Soubor měl okolo dvaceti tanečníků s nízkým věkovým průměrem. Neměl stálou scénu a zkoušel v nevyhovujícím provizoriu. Jako první a jediný divadelní soubor v republice nabízel každému členu jen jednoroční termínovanou smlouvu. V uměleckém programu Baletu Praha stálo: „...*Studio bude usilovat o balet nekonformní, netradiční, moderní. Moderní je mu tolik co současný – myšlenkou i uměleckým tvarem, obsahem i formou...*“ O vyhraněný profil Baletu Praha se zasloužila inscenační a choreografická podoba repertoáru, na které se podíleli výlučně Pavel Šmok a Luboš Ogoun. Za sedm let nastudovali 22 titulů, z toho Šmok 11, Ogoun 10 a 1 titul společně. Ze Šmokových nastudování zaujaly zejména *Reflexy* Zdeňka Zouhara (1964), *Jazzová suita* Karla Krautgartnera, *Fresky* Bohuslava Martinů (1965), *Nedbalky* na hudbu Oskara Nedbala, *Sněť* Charlieho Minguse. Vrcholem tohoto období však byly *Listy důvěrné* (1968) – choreografické zobrazení II. smyčcového kvartetu Leoše Janáčka. V roce 1968 Ogoun odešel do Brna a Šmok po něm převzal funkci uměleckého šéfa souboru. Soustavné existenční podmínky souboru a nastupující normalizace, se kterou se neslučovalo moderní experimentování, vedly k ukončení činnosti Baletu Praha (1970).

V následujících letech pracoval Šmok převážně v zahraničí. V roce 1970 odešel s jádrem Baletu Praha do švýcarské Basileje, kde v letech 1970-1973 působil jako umělecký šéf baletu. Z 27 členů basilejského baletu bylo 14 Čechů. Během tříletého působení v Basileji Šmok inscenoval 14 baletů, 4 opery a 3 operety. Z novinek zaujaly zejména Janáčková *Sinfonietta*, *Opilý koráb* na hudbu Josta Meiera, *Don Juan* na hudbu Christopa Willibalda Glucka, *Šeherezáda* Rimského-Korsakova a *Popelka* Sergeje Prokofjeva (choreografie spolu s Lubošem Ogounem). Kromě Basileje pracoval Šmok také v Bernu, Norimberku a Darmstadtu. Přestože v Basileji nabízeli Šmokovi smlouvu na dalších 5 let a měl i nabídky z německých divadel, vrátil se v roce 1973 do Prahy, protože nechtěl být emigrantem.

Doma ale o Šmoka nikdo nestál. Z politických důvodů si ho žádný baletní soubor netroufl vzít do angažmá ani pozvat k hostování. Jedinou výjimkou byl šéf baletu Slovenského národního divadla Boris Slovák, který pozval Šmoka k nastudování Janáčkových *Listů důvěrných* a Stravinského *Ptáka ohniváka*. Ale *Pták ohnivák* byl po první repríze stažen z repertoáru kvůli příliš průhlednému jinotaji na okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Další 3 roky se Šmok doma v baletu vůbec neuplatnil. Hostoval však u činoherců, operních a operetních tvůrců v divadlech, televizním studiu a ve filmu.

V roce 1975 nabídl Šmokovi spolupráci Miloš Hercík - ředitel divadla Rokoko a bývalý ředitel Státního divadelního studia, v jehož rámci před lety fungoval i Balet Praha. 19. listopadu 1975 se v Rokoku konalo napůl improvizované představení *Jak se dělá balet*, které Šmok sestavil a moderoval a které sklidilo velký úspěch. Šmok začal budovat malý soubor, s nímž na malém jevišti Rokoka nastudoval 3 celovečerní premiéry – *Sondy* (1976), *Kontrasty* (1977) a *Baletogramy* (1978), jež vyvolaly nadšený ohlas u diváků. O soubor, který však musel vystupovat v repertoáru Městských divadel pražských, pod něž bylo Rokoko organizačně zařazeno, začal být velký zájem. V roce 1980 se tato baletní skupina osamostatnila a přijala název Pražský komorní balet. Pražský komorní balet byl stejně jako někdejší Balet Praha souborem bez stálého divadla, bez vlastní zkušebny i jakékoliv subvence. Přes špatné existenční podmínky soubor uskutečnil stovky zájezdů do velkých i menších měst a podnikl dlouhou řadu reprezentativních zahraničních zájezdů. V roce 2003 získal pevnou existenční základnu ve Státní opeře Praha.

Stěžejní tvůrčí osobností Pražského komorního baletu byl Pavel Šmok, i když s ním choreograficky spolupracovali další domácí a zahraniční umělci. Kreaace, které pro tento soubor vytvořil, představují vrchol Šmokovy choreografické tvorby. Jedná se o díla na hudbu českých skladatelů, komediální tituly, zpracování hudebních partitur určených pro tanec (zvláště komorních skladeb Janáčka, Dvořáka, Smetany) a osobité programní choreografie. V prvních letech existence souboru byl jedním z nejúspěšnějších představení *Americký kvartet* na hudbu Antonína Dvořáka, který se stal i prvním Šmokovým baletem uvedeným na scéně Národního divadla. Dalšími významnými tituly byly choreografická podoba I. smyčcového kvartetu Bedřicha Smetany *Z mého života* (1983), *Zjasněná noc* na hudbu Arnolda Schönberga (1986), Dvořákův *Holoubek* (1992), komediální *Záskok* – hudební koláž z díla Franze von Suppé, *Špásování* a *Šmokoviny* na Mozartovu hudbu, *Stabat* na hudbu Antonína Dvořáka (1995), *Po zarostlém chodníčku* na hudbu Leoše Janáčka (1998, spolu s Kateřinou Frankovou), Stravinského *Svatba* (2000) aj. Zcela ojedinělým titulem je zábavně-

výchovný zájezdový pořad *Jak se dělá balet*. Od své premiéry v roce 1975 se dočkal již více než 850 repríz a jako účinkující se v něm vystřídali tanečníci několika generací.

Inspiraci a podporu Šmok nacházel v osobnostech interpretů. Mezi nejvýznamnější osobnosti, které prošly Pražským komorním baletem, patří např. Kateřina Franková, Vladimír Kloubek, Ladislav Rajn, Jan Klár, Marika Blahoutová, Luděk Vidlák, Markéta Plzáková, Pavel Ďumbala, Petr Zuska, Petr Kolář. Když ze souboru po sedmnáctiletém působení odcházel Vladimír Kloubek, o Šmokovi řekl: „...*Učarovala mi prostota jeho pohybového projevu, v podstatě tak lidského a sdělného. Šmok dokázal naplnit mou ‚rolí‘ tanečníka. Cení si jeho schopnosti využít tanečnickových ctností i nectností, umění zobrazit na jevišti prosté životní příběhy a oslovit diváka. Tancováním jsem doslova žil, bylo pro mne pohlazením duše. Jsem nasáklý Šmokem a jsem mu z velké části vděčen za to, čím jsem. Přestože jsem za těch 17 let pociťoval únavu psychickou a fyzickou, po celou dobu mě provázel pocit nadšení a víra ve Šmokovu práci.*“ A Kateřina Franková, která v Pražském komorním baletu působila jako sólová tanečnice v letech 1975-1992 a tančila téměř v celém stěžejním repertoáru, se o Šmokovi vyjádřila následovně: „*Kdo nezažil, neví, že potkat choreografa, který vás vidí, slyší a nechá dělat tak trochu, co chcete, je v krátkém životě tanečníka vzácnost a velké štěstí.*“

Vedle práce pro vlastní soubor spolupracoval Šmok s řadou zahraničních divadel a souborů. Některé své choreografie přenesl na scény českých a slovenských divadel. Řadu choreografií vytvořil v opeře (mimo jiné *Prodaná nevěsta* v Metropolitní opeře v New Yorku v roce 1996, ve Státní opeře Praha *Robert d'ábel* v roce 2001 a *Oráč a smrt* v roce 2003), operetě, činohře a filmu (např. *Kdyby tisíc klarinetů*, *Pan Tau*, *Malá mořská víla*, *Trhák*). Spolupracoval také s Laternou Magikou (*Pražský karneval*, *Láska v barvách karnevalu*, *Sněhová královna* aj.). Působil rovněž jako choreograf soutěžních krasobruslařských jízd a ledních revue a spolupracoval při koncipování sestav moderních gymnastek.

Ke Šmokovým tvůrčím aktivitám patří i režijní práce. Režiroval např. Lehárovu operetu *Veselá vdova* v Basileji (1972) a v Lodži (1986), muzikál Oldřicha F. Kortehe *Piráti z Fortunie* ve Vídni (1975), Smetanovu operu *Prodaná nevěsta* v pražském Národním divadle (1992), opery Petera Maxwella Daviese *Osm písní pro šíleného krále* a *Vrtoch slečny Donnithornové* a Janáčkův *Zápisník zmizelého* v Divadle Kolowrat (1997).

Choreograficky a režisérsky se Šmok podílel také na desítkách televizních pořadů. Na obrazovku převedl řadu děl ze svého divadelního repertoáru, mnoho jiných však vytvořil přímo pro televizi. Největší podíl jeho televizní práce však představují zábavné programy, např. *Možná přijde i kouzelník*, *Televarieté*, silvestrovské pořady. Vedle České televize

spolupracoval i se zahraničními televizními společnostmi. Jako televizní režisér a choreograf získal několik cen a uznání v kategorii hudebně dramatických pořadů: na soutěži Zlatá Praha, Bronzovou růží z Montreux (1978) za *Záskok*, Cenu za nejlepší choreografii z televizního festivalu v Helsinkách (1983), Zlatou anténu z bulharského Blagoevgradu (1994) za *Jak se dělá balet*.

Od roku 1990 Pavel Šmok působí jako profesor choreografie na Hudební fakultě Akademie múzických umění v Praze. Je čestným členem Divadla J. K. Tyla v Plzni, čestným uměleckým šéfem baletu Státní opery Praha a poradcem ředitele Státní opery Praha pro balet. Dne 28. října 2002 mu prezident Václav Havel udělil státní vyznamenání České republiky – Medaili Za zásluhy III. stupně za vynikající výsledky v baletu a choreografii. 25. března 2006 na slavnostním večeru v Národním divadle v Praze převzal Pavel Šmok Zvláštní cenu kolegia pro udělování prestižních Cen Thálie 2005. Cena Thálie mu byla udělena za celoživotní přínos divadlu a za všestranné mistrovství.

„Pavel Šmok je bezesporu jedním z nejvýznamnějších českých choreografů. Je to umělec, který svébytným způsobem dokázal propojit baletní svět s citem pro prostou lidskost a živočišnost na základně silné muzikálnosti a smyslu pro divadlo všeobecně,“ charakterizoval Šmoka šéf baletu Národního divadla v Praze Petr Zuska. Šmokův choreografický rukopis je zcela osobitý – je k rozpoznání už po několika prvních krocích či pohybech tanečníků. Většinu námětů a libret si Šmok napsal sám. Jeho kompozice podávají výpověď o současnosti, o citovém a myšlenkovém světě dnešního člověka. Šmok je umělec bytostně český – má hluboký vztah k hudbě českých skladatelů (starších i soudobých) a v jeho repertoáru česká hudba převládá. Jeho mimořádně muzikální choreografie souznějí s hudbou do té míry, že v divácích vzbuzují pocit „poslechu“ očima.

Přestože je Pavel Šmok váženým a uznávaným umělcem, v soukromí se jedná o člověka laskavého, skromného, bezprostředního, se smyslem pro legraci či moudrou nadsázku. Smyslu pro humor přikládá jednu z nejdůležitějších rolí v životě: *„Člověk vydrží být chudý, starý, třeba i nemocný, ale být smutný? To ne! Nejdůležitější je brát život za každých okolností s úsměvem, optimismem, nadhledem, a hlavně ne smrtelně vážně.“*